

Z judikatury Ústavního soudu České republiky

1) V oblasti regulace následků výkonu veřejné moci a deliktů odpovědnosti státu za způsobenou materiální a nemateriální škodu je třeba hledat mnohem větší sepjetí s ústavním právem, než je tomu u jiných druhů soukromoprávní regulace. To proto, že daná oblast právní regulace řeší důsledky vztahu, v němž stát a jednotlivci vystupovali v nerovném, vrchnostenském postavení.

2) Civilní deliktů právo náleží k těm právním normám soukromého práva, které obsahují kogentní právní úpravu, a proto formují část ordre public v širším smyslu, tzn. že obsahují takové principy, které se aplikují na soukromoprávní vztahy z důvodu veřejného zájmu, a proto jejich aplikovatelnost nepodléhá soukromým ujednáním. Díky svému účelu nejsou tato ustanovení toliko úzce vztahena k veřejnému právu, nýbrž jsou přímo doplňkem veřejného práva. Proto tato ustanovení musí být zvláště otevřená vlivu ústavního práva. To jistě platí tím spíše tam, kde kvazideliktů odpovědnost státu vůči jednotlivci vzniká jako důsledek vadného či nedbalého nebo neodpovědného uplatňování veřejné moci.

3) Má-li být stát skutečně považován za materiální právní stát, musí nést objektivní odpovědnost za jednání svých orgánů, kterým státní orgány nebo orgány veřejné moci přímo zasahují do základních práv jednotlivce. Nelze totiž přehlédnout, že stát nemá svobodnou vůli, nýbrž je povinen striktně dodržovat právo v jeho ideální (škodu nepůsobící) interpretaci.

4) Je jistě povinností orgánů činných v trestním řízení vyšetřovat a stíhat trestnou činnost, na druhou stranu se stát nemůže zbavit odpovědnosti za postup těchto orgánů, pokud se posléze ukáže jako postup mylný, zasahující do základních práv. V takové situaci není rozhodné, jak orgány činné v trestním řízení vyhodnotily původní podezření, ale to, zda se jejich podezření v trestním řízení potvrdilo.

5) Každé trestní řízení negativně ovlivňuje osobní život trestně stíhaného, na kterého je sice do okamžiku právní moci meritorního rozhodnutí třeba pohlížet jako na nevinného, avšak samotný fakt trestního stíhání je zátěž pro každého obviněného. Již samotné trestní stíhání výrazně zasahuje do soukromého a osobního života jednotlivce, do jeho cti a dobré pověsti, a to

tím spíše, jedná-li se o obvinění „liché“, což je posléze pravomocně stvrzeno zprošťujícím rozsudkem soudu, podle něhož se skutek, z něhož byl jednotlivec obviněn a obžalován, nestal, případně nebyl trestným činem. Tím spíše je takovým zásahem omezení osobní svobody jednotlivce, v jehož rámci byl podroben posléze zcela bezúčelnému zkoumání duševního stavu, jako tomu bylo nyní v případě stěžovatele.

6) Vždy je třeba využití procesních institutů zvažovat z pohledu proporcionality zásahu do základních práv obviněného. Prostředky trestního procesu, které nezřídka vedou k omezení základních práv obviněného, proto také nelze posuzovat zcela izolovaně, ale pouze v kontextu účelu jejich použití, jímž je odhalení a potrestání pachatele trestné činnosti. Pokud se v kterékoliv fázi trestního řízení ukáže, že tento účel nemůže být naplněn, neboť obviněný se trestné činnosti nedopustil, a podezření orgánů činných v trestním řízení bylo zcela liché, je třeba za vadné považovat veškeré úkony, které byly v trestním řízení provedeny, tj. případně včetně prostředku vedoucího k omezení osobní svobody, jímž je vazba.

7) Pro účely odškodnění nelze zcela izolovaně posuzovat vazbu a samotné trestní stíhání. Pokud se trestní stíhání ukázalo jako nedůvodné, byla nedůvodná také samotná vazba jako prostředek vedoucí k vyšetření údajné trestné činnosti. Jinak řečeno, ukáže-li se samotné trestní stíhání jako nedůvodné, platí tento závěr pro všechny úkony a instituty, které se k trestnímu stíhání vázaly. Je totiž třeba vycházet z toho, že nebýt vlastního trestního stíhání, nebyl by jednotlivec podroben povinnosti snášet jednotlivé procesní úkony či uplatnění omezovacích institutů, včetně výkonu samotné vazby.

8) Má-li být jednotlivec povinen se takovým úkonům vůbec podrobit, musí v podmínkách materiálního právního státu existovat garance, že v případě prokázání, že trestnou činnost nespáchal, dostane se mu odškodnění za veškeré úkony, kterým byl ze strany státu neoprávněně podroben. Pokud by taková perspektiva neexistovala, nebylo by možné trvat na povinnosti jednotlivce taková omezení v rámci trestního stíhání snášet.

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR [II. ÚS 590/08 ze dne 17. června 2008]

Z odůvodnění:

I.

1. Ústavní stížností podanou včas (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen "zákon o Ústavním soudu") a také co do ostatních náležitostí v souladu se zákonem o Ústavním soudu [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) a § 75 odst. 1 a contrario zákona o Ústavním soudu] se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví specifikovaných rozhodnutí obecných soudů.

2. Napadeným rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 byla zamítnuta žaloba stěžovatele proti České republice, Ministerstvu spravedlnosti, již se stěžovatel domáhal náhrady škody, která mu měla vzniknout výkonem vazby nařízené v trestním řízení skončeném zproštěním obžaloby. Obvodní soud v napadené rozsudku dospěl k závěru, že vzhledem ke skutkovým okolnostem je odpovědnost státu vyloučena podle § 12 odst. 1 písm. a) zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, neboť stěžovatel si vazbu zavinil sám. Napadeným rozsudkem Městského

soudu v Praze byl rozsudek nalézacího soudu potvrzen a usnesením Nejvyššího soudu bylo odmítnuto dovolání stěžovatele, neboť Nejvyšší soud neshledal jeho přípustnost podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

3. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti (jejíž některé části evidentně zpracovával sám, byť v zastoupení advokátem, který je pod textem stížnosti podepsán) velmi zevrubně a detailně rozvedl okolnosti svého trestního stíhání, uvalení vazby a následného zproštění obžaloby rozhodnutím Nejvyššího soudu. Stručně shrnuto, proti stěžovateli bylo vedeno trestní stíhání, a to na základě sdělení obvinění ze dne 13. 12. 1999 a sdělení obvinění ze dne 9. 5. 2001. V obou případech byl obviněn ze spáchání trestného činu útoku na státní orgán podle § 154 odst. 2 tr. zákona, kterých se měl dopustit ve svých písemných podáních doručených na Policii ČR, Obvodní oddělení Plzeň-střed, jejichž obsahem bylo trestní oznámení na soudkyně Okresního soudu Plzeň-město JUDr. H. a Mgr. K. V trestním řízení bylo nařízeno stěžovatelovo psychiatrické pozorování. Dne 29. 9. 2000 bylo trestní stíhání usnesením vyšetřovatele přerušeno, a to z důvodu nepřítomnosti stěžovatele, resp. s ohledem na to, že se stěžovateli nepodařilo doručovat usnesení o nařízení pozorování v psychiatrické léčebně. Dne

10. 11. 2000 byl Okresním soudem Plzeň-město vydán příkaz k zatčení stěžovatele, dne 3. 1. 2001 byl stěžovatel zatčen a téhož dne vzat do vazby z důvodu podle § 67 odst. 1 písm. a) tr. řádu. Stěžovatel v této souvislosti v ústavní stížnosti poukazuje na skutečnost, že byl po celou dobu trestního stíhání přítomen a dále poukazuje na rozpory v odůvodnění usnesení, z něhož není zřejmé, zda důvodem vazby byla skutečnost, že jej orgány činné v trestním řízení nemohly na určeném místě zastihnout, nebo to, že před soudcem uvedl, že se pozorování v ústavu nehodlá v žádném případě podrobit.

4. Stěžovatel se domnívá, že v trestním řízení bylo zcela účelově zpochybněno jeho duševní zdraví, nebyl brán vůbec zřetel na jeho námitku podjatosti prizvaných soudních znalců. Odmítnutí stěžovatele podrobit se těmto úkonům nebylo z jeho strany svévolné, nýbrž je třeba je považovat za součást vedení obhajoby a ochrany osobnosti stěžovatele. Přesto byl bez vědomí stěžovatele znalci posudek zpracován bez toho, že by byl o něm stěžovatel jakkoliv zpraven, a na základě tohoto posudku bylo nařízeno též stěžovatelovo ústavní vyšetřování.

5. Stěžovatel dále v ústavní stížnosti uvedl, že za nezákonný považuje samotný postup, pokud důvodem vzetí do vazby byla skutečnost,

že se odmítal podrobit nařízenému psychiatrickému zkoumání. Stěžovatel se domnívá, že taková konstrukce je zneužitím institutu vazby. Jinak řečeno, stěžovatel vyjádřil přesvědčení, že "uvěznění občana pod záminkou vyšetření duševního stavu pozorováním jest ... nepřípustné.

6. Stěžovatel rovněž zpochybnil skutečnost, že by se před orgány činnými v trestním řízení skrýval, byl pro ně nedosažitelný či neznámého pobytu, neboť ve stejné době měl provozovat standardním způsobem kancelář, denně pečoval o svého syna, vodil jej do školy a ze školy. V termínech od září do prosince 2000 se účastnil ústních jednání před Okresním soudem Plzeň-město, tedy v budově téhož soudu, který vydal ve stejné době příkaz k stěžovatelovu zatčení. Ve dnech 27. 11. - 28. 11. 2000 se pak stěžovatel účastnil konference v budově Senátu Parlamentu ČR, kde měl ústní vystoupení. V domě, v němž stěžovatel bydlel, se pak měl potkávat s kapitánem kriminální služby Policie ČR panem K., který užíval byt nad bytem stěžovatele. Stěžovatel se tedy domnívá, že jeho pobyt byl neznámý toliko vyšetřovateli. Rovněž stěžovatelovo zatčení proběhlo tak, že se stěžovatel sám po předchozí telefonické domluvě dostavil na Obvodní oddělení Policie ČR Plzeň-Bory; po sepsání protokolu byl stěžovatel "zatčen" a převezen

k soudu, který rozhodl o uvalení vazby.

7. Ve vazební věznici mělo být se stěžovatelem zacházeno "hulvátsky", jako s duševně chorým, což bylo uvedeno i ve stěžovatelově zdravotní dokumentaci ihned při přijetí do vazby. Stěžovatel byl ve vazbě podroben znaleckému zkoumání, avšak ve vazbě byl držen po dobu dalších šesti týdnů i po skončení tohoto zkoumání. Zatímco znalecké zkoumání mělo skončit dne 22. 8. 2001, stěžovatel byl propuštěn na svobodu až dne 3. 10. 2001.

8. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2004, sp. zn. 7 Tdo 805/2004, pak byl stěžovatel zproštěn obžaloby pro oba uvedené skutky, které podle Nejvyššího soudu vůbec nepředstavovaly trestné činy.

9. Stěžovatel má proto za to, že vyvrátil tvrzení obecných soudů, že si vazbu zavínal sám, neboť byl zjevně vězněn svévolně, účelově a úmyslně, a proces, který byl proti němu veden, byl nespravedlivý a porušující čl. 6. Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Dále se stěžovatel domnívá, že byly porušeny též čl. 1, čl. 13 a čl. 17 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. S ohledem na to navrhl, aby Ústavní soud všechna napadená rozhodnutí obecných soudů, jimiž byl zamítnut jeho návrh na priznání náhrady škody, zrušil.

10. K vlastnímu textu ústavní stížnosti přiložil stěžovatel návrh, aby Ústavní soud rozhodl podle § 83 zákona o Ústavním soudu o tom, že náklady zastoupení stěžovatele v řízení o ústavní stížnosti zaplatí zcela stát. Tento návrh však byl, n a rozdíl od vlastní ústavní stížnosti podepsán toliko stěžovatelem, nikoliv jeho právním zástupcem.

11. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost s žádostí o vyjádření účastníkům řízení, tj. Obvodnímu soudu pro Prahu 2, Městskému soudu v Praze a Nejvyššímu soudu, a vedlejšímu účastníku řízení, Ministerstvu spravedlnosti. Na výzvu Ústavního soudu reagoval pouze Nejvyšší soud, který uvedl, že stěžovatel v ústavní stížnosti v podstatě opakuje argumenty, které uplatnil v předchozím řízení a se kterými se soudy vypořádaly. Právní názory uvedené v napadeném usnesení Nejvyššího soudu pak odpovídají standardnímu výkladu ustanovení upravujících otázku přípustnosti dovolání a stěžovatel sám ani neuvádí žádné argumenty ve prospěch závěru, že napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu je nesprávné. Nejvyšší soud proto vyjádřil přesvědčení, že jeho rozhodnutím nebyla ústavní práva stěžovatele porušena, a navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

II.

12. Ústavní soud si k posouzení ústavní stížnosti vyžádal spis Obvodního soudu pro Prahu 2 sp. zn. 17 C 142/2002, jehož součástí byly též stěžejní listinné důkazy pocházející ze spisů z předchozích trestních řízení a rozhodování o vazbě.

13. Z těchto dokumentů si Ústavní soud ověřil následující skutečnosti. Na základě sdělení obvinění ze dne 13. 12. 1999 byl stěžovatel stíhán pro trestný čin útoku na státní orgán podle § 154 odst. 2 tr. zákona, kterého se měl dopustit tak, že v písemném podání adresovaném Policii ČR uvedl, že soudkyně JUDr. H. "jedná zpupně, arogantně, svoji funkci soudce zneužívá ke křivému obvinění uvedením vědomě lživého tvrzení" a že "zasáhla naprosto hrubě nabubřelým, neomaleným způsobem klasicky bolševického stylu podle obsahu tajného pokynu Ústředního výboru Komunistické strany Československa z r. 1948". Dne 9. 5. 2001 bylo stěžovateli sděleno obvinění pro další obdobný skutek, jehož se měl dopustit v podání adresovaném Policii ČR ze dne 23. 4. 1999, v němž "pomlouvá Mgr. M. K. m. j. že, opakovaně účelově lže, zcela zlikvidovala základní práva dvou dětí a jejich otce, odvolání proti usnesení měla ponechat asi půl roku ve svém šuplíku".

14. Z úředního záznamu ze dne 29. 12. 1999 vyplývá, že stěžovatel byl předvolán na den 28. 12. 1999 k výslechu, na který se nedostavil ani z něj neomluvil (č. l. 35). Dne 21. 1. 2000 byl stěžovatel k výslechu předveden (protokol o výslechu obviněného na č. l. 37), a to z Obvodního oddělení Policie ČR Plzeň 2, kam se sám dostavil na předchozí předvolání. V průběhu výslechu stěžovatel uvedl, že výrazy použité v podání nepovažuje za urážlivé a hanlivé, neboť jsou uvedeny v učebnicích dějepisu, encyklopediích a jsou běžně používány v hromadných sdělovacích prostředcích. Dále měl za to, že v daném případě je zneužíváno trestněprávních norem, namísto toho, aby bylo případně použito ustanovení § 13 OZ. Uvedené výroky použil, aniž by se chtěl někoho dotknout, či urazit, výroky stěžovatel používá zcela běžně v ostatních podobných souvislostech.

15. Usnesením ze dne 10. 1. 2000 nařídil vyšetřovatel zkoumání duševního stavu stěžovatele, k čemuž byli přibráni soudní znalci v oboru psychiatrie jmenovaní rozhodnutím Krajského soudu v Plzni ze dne 24. 8. 1967, doc. MUDr. J. H., CSc. a prof. MUDr. M. K., DrSc. (č. l. 8). Dne 21. 1. 2000 doručil stěžovatel Policii ČR stížnost proti tomuto usnesení, v níž brojí proti skutečnosti, že byl zpochybněn jeho duševní

stav a je nucen podrobit se jeho zkoumání, a to přesto, že se podle svého názoru žádného trestného činu nedopustil (č. l. 10). Dopisem ze dne 15. 2. 2000 byl stěžovatel vyzván, aby se dostavil dne 23. 2. 2000 ke znaleckému zkoumání (č. l. 9). Dne 18. 2. 2000 doručil stěžovatel Policii ČR, Městskému ředitelství Plzeň urgenci své předchozí stížnosti (č. l. 13); stížnost byla usnesením Okresního státního zastupitelství Plzeň-město zamítnuta dne 15. 2. 2000.

16. Dne 23. 2. 2000, ani dne 7. 3. 2000, na kdy byl vyšetřovatelem stanoven náhradní termín zkoumání stěžovatele znalci, se stěžovatel nedostavil (úřední záznam a dodatek, č. l. 55). Dne 13. 3. 2000 vypracovali znalci znalecký posudek o duševním stavu stěžovatele, který obsahuje chronologickou rekapitulaci případu a závěry znalců. Ve znaleckém posudku bylo konstatováno, že "obviněný podává své stížnosti vůči orgánům činným v trestním řízení na různé instituce i mezinárodní. Uráží vyšetřovatele, kterého nazývá soudruh ... dává podnět Inspekcii ministra vnitra k jeho postihu ... žádá o přiznání statusu pronásledované a šikanované osoby s následným přiznáním, státního občanství United States". "Při analýze projevů obviněného znalci vyslovují podezření, že obviněný ztratil schopnost reálně vnímat sociální si-

tuaci, ve které se nachází ... jeho myšlení je kontaminováno bludnými obsahy persekucního charakteru, na jejichž základě rozvíjí širokou škálu obranných opatření." Znalci však dodávají, že "vlastní exploraci nemohou realizovat ambulantně pro nespolečenský obviněného ..." a že "charakteristika duševního stavu obviněného je hypotetická, suspektní a neověřená psychiatrickým vyšetřením". Znalci proto uzavřeli, že z vyšetřovacího spisu vyplývá podezření, že stěžovatel trpí duševní chorobou, pravděpodobně duševní poruchou s bludy. Tuto diagnózu je však podle znalců možno ověřit pouze během pobytu v uzavřeném psychiatrickém zařízení, resp. ústavní formou. Současně znalci upozorňují, že se stěžovatel může dopouštět závažných protispolečenských jednání.

17. Dne 3. 4. 2000 podal státní zástupce Okresního státního zastupitelství Plzeň-město návrh Okresnímu soudu Plzeň-město k nařízení pozorování ve zdravotnickém ústavu (č. l. 59). Okresní soud dne 6. 4. 2000 tomuto návrhu vyhověl a soud druhého stupně stěžovatelovu stížnost zamítl, když dospěl mimo jiné k závěru, že je nezbytné objektivně a spolehlivě zjistit duševní stav stěžovatele, "neboť nelze vyloučit, že ten není vůbec trestně odpovědný" (č. l. 63A).

18. Ze zprávy Policie ČR, Obvodního oddělení Plzeň 2 ze dne 22. 9. 2000 vyplývá, že bylo provedeno několik pokusů o doručení písemností stěžovateli na adrese jeho kanceláře jak v odpoledních, tak dopoledních hodinách, a od nájemců v domě bylo zjištěno, že se stěžovatel na této adrese zdržuje nepravdělně. Rovněž pokus o doručení na adrese bydliště byl podle zprávy neúspěšný (č. I. 76).

19. Usnesením ze dne 29. 9. 2000 rozhodl vyšetřovatel o přerušení trestního stíhání z důvodu, že pro nepřítomnost obviněného nelze věc objasnit (č. I. 108). Dne 10. 11. 2000 vydal soudce Okresního soudu Plzeň-město příkaz k zatčení, v němž konstatoval, že zde existuje obava, že se obviněný bude trestnímu stíhání vyhýbat (č. I. 111). Z protokolu o jednání, na němž bylo rozhodováno o vazbě stěžovatele, vyplývá, že stěžovatel byl zatčen dne 3. 1. 2001 v 10.30 hod. V průběhu jednání odmítl, že by se na uváděných adresách nezdržoval (v Úslavské ul. 41 se měl starat o nezletilého syna, v Barrandově ul. 16 se měl zdržovat ve své kanceláři). Na dotaz soudce, zda je ochoten se podrobit ústavnímu zkoumání duševního stavu, stěžovatel reagoval tak, že se takovému zkoumání nikdy nepodrobí, neboť má výhrady k osobám znalců (č. I. 115). Usnesením Okresního soudu Plzeň-

město ze dne 3. 1. 2001 byl stěžovatel vzat do vazby na základě vazebního důvodu podle § 67 odst. 1 písm. a) tr. ř. V odůvodnění usnesení se konstatuje, že "je rovněž nutno přihlídnout k vyjádření obviněného, kdy tento před soudcem při rozhodování o vazbě uvedl, že se v žádném případě nehodlá podrobit pozorování v ústavu, a lze z toho dovodit, že se úmyslně skrývá, aby se tak trestnímu stíhání vyhnul ..." (čl. 117).

20. Usnesením ze dne 5. 1. 2001 byly do řízení přibrány soudní znalkyně z oboru psychiatrie, a to MUDr. M. H. a MUDr. M. H., kterým bylo uloženo vypracovat znalecký posudek po pozorování stěžovatele ve zvláštním oddělení Věznice Brno. Z dopisu vyšetřovatele znalkyním ze dne 20. 2. 2001 vyplývá, že stěžovatel byl dne 6. 2. přemístěn z věznice Plzeň do Věznice Brno (č. I. 163). Dopisem ze dne 8. 2. 2001 bylo zástupcem Vazební věznice Brno vyšetřovateli sděleno, že stěžovatele nelze podrobit pozorování ve zvláštním oddělení věznice, neboť k těmto úkonům je třeba souhlasu soudu (předchozí soudní nařízení se týkalo pozorování v civilním zdravotnickém zařízení) (č. I. 128). Dne 20. 2. 2001 byl stěžovatel vrácen zpět do Věznice v Plzni (čl. 163). Dne 16. 2. 2001 požádal vyšetřovatel soudní znalce K. a H. o sdělení, zda za daného sta-

vu "se změnila či nezměnila situace ohledně nařízeného pozorování". Znalci ve svém vyjádření uvedli, že na závěrech předchozího znaleckého posudku trvají a že odmítání podrobit se pozorování duševního stavu potvrzuje jejich předpoklad, že duševní porucha přetrvává. Znalci uzavřeli, že na ústavním zkoumání duševního stavu "je nutno kategoricky trvat a to bez ohledu na protesty obviněného" a že je neúčelné opakovat pokusy o ambulantní vyšetření, které "nemá reálnou šanci na úspěch" (č. I. 135 a 136).

21. V dopise ze dne 12. 3. 2001 vyšetřovatel sděluje předsedovi senátu Krajského soudu v Plzni, že k tomuto datu nebylo pozorování stěžovatele započato (č. I. 166). Z usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 14. 3. 2001 vyplývá, že nebylo vyhověno stěžovatelově žádosti o propuštění z vazby a rovněž byla zmínuta jeho stížnost proti usnesení soudu prvního stupně. Usnesení je odůvodněno tak, že základním důvodem pro omezení osobní svobody stěžovatele byla skutečnost, že se odmítl podrobit vyšetření duševního stavu a stal se pro orgány činné v trestním řízení nedosažitelným. Pokud vyšetření duševního stavu dosud neproběhlo, přetrvává podle soudu obava, že by se stěžovatel nařízeným úkonům i nadále vyhýbal (č. I. 168). Dne 21. 3. 2001 bylo usnesením Okresního soudu Plzeň-měs-

to nařízeno pozorování stěžovatele ve zvláštním oddělení nápravného zařízení (čl. 170).

22. Usnesením Okresního soudu Plzeň-město ze dne 18. 6. 2001 byla prodloužena vazba stěžovatele do 3. 10. 2001 s odůvodněním, že dosud nebylo pozorování stěžovatele realizováno. Z hlášení Vězeňské služby, Vazební věznice Brno vyplývá, že stěžovatel byl opětovně převezen z Plzně do Brna za účelem znaleckého pozorování dne 26. 6. 2001 (č. I. 247). Dne 26. 7. 2001 přibrál vyšetřovatel opakovaně k podání znaleckého posudku znalkyně MUDr. H. a MUDr. H. (č. I. 197).

23. Z listiny nadepsané Souhrn chorobopisu - Zpráva ošetřujícímu lékaři je zřejmé, že stěžovatel byl opakovaně hospitalizován v době od 26. 6. 2001 do 13. 9. 2001 v psychiatrickém oddělení Vazební věznice Brno (č. I. 30). Dnem 3. 9. 2001 je datován znalecký posudek obou znalkyň (č. I. 250). Z něho vyplývá, že stěžovatele znalkyně navštívily v nemocničním psychiatrickém oddělení Vazební věznice Brno opakovaně (zhruba pětkrát) a teprve v posledním týdnu dvouměsíční lhůty určené pro pozorování se vyšetření podrobil. Podle obsahu posudku má stěžovatel nadprůměrné rozumové schopnosti, lehce formuluje myšlenky, které jsou logicky propojeny; myšlení je bez bludů. Stěžovatelova osobnost má výrazné

rysy kverulatomní a rysy vztahovачnosti. Závěry znaleckého posudku konstatují, že stěžovatel netrpí duševní poruchou ve smyslu psychózy, trpí poruchou s rysy paranoide kverulatomními a dráždivými a z psychiatrického hlediska není jeho pobyt na svobodě nebezpečný. Psychiatrickou léčbou nelze tuto poruchu ovlivnit. Stěžovatelova osobnost nemá primárně agresivní rysy, pouze v zátěžových situacích může dekompenzovat do stavů verbálně agresivní pohotovosti (č. l. 261 - 262).

24. Dále je ve spise Obvodního soudu pro Prahu 2 sp. zn. 17 C 142/2002 založen rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2004, sp. zn. 7 Tdo 805/2004, kterým bylo zrušeno usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 13. 1. 2004, sp. zn. 9 To 692/2003, a rozsudek Okresního soudu Plzeň-město ze dne 24. 10. 2003, sp. zn. 7 T 86/2001, jimiž byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání dvojnásobného trestného činu útoku na státní orgán. Tímto rozsudkem Nejvyššího soudu byl stěžovatel rovněž zproštěn obžaloby, neboť dovolací soud dospěl k závěru, že uvedenými skutky se stěžovatel trestného činu útoku na státní orgán nedopustil a rovněž nespáchal ani jiný trestný čin (křivého obvinění či pomluvy).

25. V žalobě ze dne 12. 4. 2002, o níž rozhodovaly obecné soudy nyní napadenými rozhodnutími, se

stěžovatel domáhal náhrady škody za "svévolné držení ve vazbě" v době od 3. 1. 2001 do 2. 10. 2001, resp. odškodnění za svévolnou újmu, a to ve výši 273 000 000 Kč a odškodnění za nespravedlivý proces ve výši 10 000 000 Kč. Stěžovatel doložil, že nárok na náhradu škody uplatnil dopisem zaslaným Ministerstvu spravedlnosti, které jej odmítlo, neboť v době jeho uplatnění dosud probíhalo trestní řízení a stěžovatel nebyl obžaloby zproštěn (č. l. 10).

26. Obvodní soud pro Prahu 2 v napadeném rozsudku uvedl, že "žalobce od samého počátku věděl, že je proti němu vedeno trestní stíhání, a jako takový byl povinen dostavovat se na výzvy k vyšetřovateli a přebírat poštu na uvedených adresách. Z vyšetřovacího spisu však jednoznačně vyplývá, že to žalobce nečinil, naopak výslovně při svém výslechu v souvislosti s rozhodováním o vazbě uvedl, že se k soudním znalcům dostavit nehodlá ...". S ohledem na to dospěl nalézací soud k závěru, že si stěžovatel svým jednáním vazbu zavinił sám a podle § 12 odst. 1 písm. a) zákona č. 82/1998 Sb. nemá nárok na náhradu škody. Městský soud v Praze k tomu v napadeném rozsudku doplnil, že v daném případě není dán nárok na náhradu škody předpokládaný v ust. § 9 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. z titulu zproštění stě-

žovatele obžaloby, protože to vylučuje ust. § 12 odst. 1 písm. a) citovaného zákona, neboť stěžovatel si vazbu zavinił sám. Stěžovatel si podle odvolacího soudu v trestním řízení nevyzvedával zásilky, nedostavoval se na předvolání k vyšetřovateli a nepodařilo se zajistit jeho přítomnost u vyšetření znalci. Konečně tento závěr potvrdil v napadeném usnesení také Nejvyšší soud, podle něhož k naplnění zaviniłení postačí i nevědomá nedbalost. Podle Nejvyššího soudu v daném případě se orgánům činným v trestním řízení nedařilo obviněného zastihnout, přičemž při rozhodování o vazbě bylo přihlédnuto i k jeho výslovnému prohlášení, že se v žádném případě nehodlá podrobit pozorování v ústavu. Podle Nejvyššího soudu byly tyto skutečnosti dostatečným důvodem k obavě, že stěžovatel uprchne nebo se bude skrývat.

III.

27. Ústavní soud si v souladu s ust. § 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu vyžádal od účastníků řízení souhlas s upuštěním od ústního jednání, neboť dospěl k závěru, že od ústního jednání již nelze očekávat další objasnění věci.

28. Po provedeném řízení pak dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná v tom směru, že napadeným rozhodnutím byla porušena

základní práva stěžovatele, byť se Ústavní soud neztotožňuje s argumentací stěžovatele, kterou zásah do svých základních práv odůvodnil. Ústavní soud však již judikoval, že je při svém rozhodování vázán návrhem obsaženým v ústavní stížnosti (petitem), nikoliv však jejím odůvodněním, resp. důvody, v nichž stěžovatel spatřuje zásah do svých ústavně zaručených základních práv a svobod.

29. Jak již Ústavní soud mnohokrát uvedl, základní práva a svobody v oblasti jednoduchého práva působí jako regulativní ideje, na které obsahově navazují komplexy norem jednoduchého práva. Výklad a aplikaci norem jednoduchého práva nelze provádět zcela autonomně, tedy bez ohledu na ochranu základních práv jednotlivce plynoucích z norem ústavního pořádku ČR.

30. V oblasti regulace následků výkonu veřejné moci a deliktů odpovědnosti státu za způsobenou materiální a nemateriální škodu je naopak třeba hledat mnohem větší sepetí s ústavním právem, než je tomu u jiných druhů soukromoprávní regulace. To proto, že daná oblast právní regulace řeší důsledky vztahu, v němž stát a jednotlivec vystupovali v nerovném, vrchnostenském postavení. Ostatně Ústavní soud již v nálezu sp. zn. I. ÚS 85/04 v této souvislosti citoval rozhodnutí německého Spolkového ústavního

soudu z 15. 1. 1958 (BVerfGE 7, s. 198, 206), ve kterém uvedl, že dokonce i jen civilní deliktní právo náleží k "těm právním normám soukromého práva, které obsahují kogentní právní úpravu, a proto formují část ordre public v širším smyslu, tzn. že obsahují takové principy, které se aplikují na soukromoprávní vztahy z důvodu veřejného zájmu, a proto jejich aplikovatelnost nepodléhá soukromým ujednáním. Díky svému účelu nejsou tato ustanovení toliko úzce vztažena k veřejnému právu, nýbrž jsou přímo doplňkem veřejného práva. Proto tato ustanovení musí být zvláště otevřená vlivu ústavního práva". To jistě platí tím spíše tam, kde kvazideliktní odpovědnost státu vůči jednotlivci vzniká jako důsledek vadného či nedbalého nebo neodpovědného uplatňování veřejné moci.

31. Ústavní soud již také uvedl (srov. nálezn. sp. zn. IV. ÚS 642/05, dosud nepublikován, dostupný v el. verzi na <http://nalus.usoud.cz>), že ústavněprávní základ nároku jednotlivce na náhradu škody v případě trestního stíhání, které je skončeno zproštěním obžaloby, je třeba hledat nejen v ustanovení čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, ale v obecné rovině především v čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR, tedy v principech materiálního právního státu. Má-li být stát skutečně považován za ma-

teriální právní stát, musí nést objektivní odpovědnost za jednání svých orgánů, kterým státní orgány nebo orgány veřejné moci přímo zasahují do základních práv jednotlivce. Nelze totiž přehlédnout, že stát nemá svobodnou vůli, nýbrž je povinen striktně dodržovat právo v jeho ideální (škodou nepůsobící) interpretaci. Na jednu stranu je jistě povinností orgánů činných v trestním řízení vyšetřovat a stíhat trestnou činnost, na druhou stranu se stát nemůže zbavit odpovědnosti za postup těchto orgánů, pokud se posléze ukáže jako postup mylný, zasahující do základních práv. V takové situaci není rozhodné, jak orgány činné v trestním řízení vyhodnotily původní podezření, ale to, zda se jejich podezření v trestním řízení potvrdilo.

32. Na sepetí materiálního právního státu s pojetím objektivní odpovědnosti upozorňuje ostatně také srovnávací doktrína deliktního práva: jak v případě Nizozemí, kde se odpovědnost státu řídí normami soukromého práva, tak v případě Rakouska či SRN nejvyšší soudy aplikují v případě kompenzace omezení osobní svobody jednotlivce přímo čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, který například německý nejvyšší soud označil explicitně za příklad objektivní odpovědnosti (strict liability) (srov. Bar, Ch. von:

The Common European Law of Torts. Volume One. Clarendon Press, Oxford 1998, str. 571).

33. Jak již Ústavní soud v minulosti také judikoval, každé trestní řízení negativně ovlivňuje osobní život trestně stíhaného, na kterého je sice do okamžiku právní moci meritorního rozhodnutí třeba pohlížet jako na nevinného, avšak samotný fakt trestního stíhání je zátěží pro každého obviněného (nálezn. sp. zn. I. ÚS 554/04, in Ústavní soud ČR: Sbírka nálezn. a usnesení, sv. 36, nálezn. č. 67, str. 717). Již samotné trestní stíhání výrazně zasahuje do soukromého a osobního života jednotlivce, do jeho cti a dobré pověsti, a to tím spíše, jedná-li se o obvinění "liché", což je posléze pravomocně stvrzeno zprošťujícím rozsudkem soudu, podle něhož se skutek, z něhož byl jednatel obviněn a obžalován, nestal, případně nebyl trestným činem. Tím spíše je takovým zásahem omezení osobní svobody jednotlivce, v jehož rámci byl podroben posléze zcela bezúčelnému zkoumání duševního stavu, jako tomu bylo nyní v případě stěžovatele.

34. Ústavní soud si je vědom, že tyto závěry v minulosti vztahoval k náhradě škody za samotné trestní stíhání, nikoliv k náhradě škody za výkon vazby uložené v řízení, které skončilo zproštěním obžaloby. Ústavní soud však má za to, že bez

ohledu na vymezení jednotlivých titulů pro náhradu škody v normách jednoduchého práva, tj. v zákoně č. 82/1998 Sb., je rovněž v projednávaném případě třeba zachovávat postulát ochrany základních práv jednotlivce a principy materiálního právního státu vymezené shora.

35. Trestní stíhání představuje kontinuální proces zjišťování a ověřování skutečností rozhodných pro posouzení jednání obviněného a jejich hodnocení z hlediska trestněprávních norem. Za tím účelem jsou orgány činné v trestním řízení nadány řadou procesních pravomocí, jež umožňují a usnadňují průběh trestního řízení, které ovšem nemohou vykonávat mechanicky. Vždy je třeba využití procesních institutů zvažovat z pohledu proporcionality zásahu do základních práv obviněného. Prostředky trestního procesu, které nezřídka vedou k omezení základních práv obviněného, proto také nelze posuzovat zcela izolovaně, ale pouze v kontextu účelu jejich použití, jímž je odhalení a potrestání pachatele trestné činnosti. Pokud se v kterékoliv fázi trestního řízení ukáže, že tento účel nemůže být naplněn, neboť obviněný se trestné činnosti nedopustil, a podezření orgánů činných v trestním řízení bylo zcela liché, je třeba za vadné považovat veškeré úkony, které byly v trestním řízení provedeny, tj. případně včetně prostředku vedoucího

k omezení osobní svobody, jímž je vazba.

36. Pro účely odškodnění proto nelze zcela izolovaně posuzovat vazbu a samotné trestní stíhání. Pokud se trestní stíhání ukázalo jako nedůvodné, byla nedůvodná také samotná vazba jako prostředek vedoucí k vyšetření údajné trestné činnosti. Jinak řečeno, ukáže-li se samotné trestní stíhání jako nedůvodné, platí tento závěr pro všechny úkony a instituty, které se k trestnímu stíhání vázaly. Je totiž třeba vycházet z toho, že nebyt vlastního trestního stíhání, nebyl by jednotlivcům podroben povinnosti snášet jednotlivé procesní úkony či uplatnění omezovacích institutů, včetně výkonu samotné vazby.

37. Jak již uvedeno shora, na jednu stranu je jistě povinností orgánů činných v trestním řízení vyšetřovat a stíhat trestnou činnost, na druhou stranu se stát nemůže zbavit odpovědnosti za postup těchto orgánů, ukáží-li se jejich předpoklady jako mylné a nesprávné. Má-li být totiž jednotlivcům povinen se takovým úkonům vůbec podrobit, musí v podmínkách materiálního právního státu existovat garance, že v případě prokázání, že trestnou činnost nespáchal, dostane se mu odškodnění za veškeré úkony, kterým byl ze strany státu neoprávněně podroben. Pokud by taková perspektiva neexistovala, nebylo by

možné trvat na povinnosti jednotlivce taková omezení v rámci trestního stíhání snášet.

38. V daném případě byl stěžovatel vzat do vazby na základě podezření, že se bude zamýšlenému úkonu, tj. ambulantnímu, případně ústavnímu psychiatrickému zkoumání vyhýbat a mařit vyšetření jeho údajné trestné činnosti. Takový závěr lze jednoznačně učinit z odůvodnění usnesení, jímž byl stěžovatel vzat do vazby, jakož i z usnesení, jimiž bylo rozhodováno o dalším trvání vazby a které byly soudy zdůvodňovány právě dosud neprovedeným psychiatrickým zkoumáním. Za paradoxní Ústavní soud považuje samotný motiv vedoucí orgány činné v trestním řízení k nařízení psychiatrického zkoumání a posléze uvalení vazby, který sledoval případné vyloučení trestní odpovědnosti stěžovatele pro nepřítomnost. Jinak řečeno, okolnost, která by svědčila ve prospěch stěžovatele a vedla k jeho trestní neodpovědnosti, sloužila orgánům činným v trestním řízení jako důvod pro omezení základních práv a svobod stěžovatele, a to nejprve v podobě strpění zásahu do práva na lidskou důstojnost či osobní čest, mě-li být stěžovatel podroben psychiatrickému zkoumání, a posléze dokonce zásahu do osobní svobody, která byla stěžovateli omezena za účelem realizace psychiatrického zkoumání.

Navíc šlo o zásah do základních práv, kdy veřejný zájem spočíval toliko v prošetření podezření ze spáchání jen verbálního trestného činu.

39. V této souvislosti nelze také přehlédnout "specifickou" roli soudních znalců, kteří vypracovali první znalecký posudek bez toho, že by stěžovatele osobně vyšetřili, přičemž v tomto posudku vznesli velmi závažná – avšak, jak se posléze ukázalo lichá – podezření o psychickém stavu stěžovatele. Po vzetí stěžovatele do vazby - zřejmě i přes pochybnosti soudu, jenž se na nutnost psychiatrického zkoumání prostřednictvím vyšetřovatele dotazoval – kategoricky trvali na jeho provedení, dokonce právě ve formě nedobrovolné detence.

40. Rovněž nepřijatelná byla doba, po níž byl stěžovatel ve vazbě držen. Z důkazů založených ve spise Obvodního soudu pro Prahu 2, které Ústavní soud výše rekapituloval, je evidentní, že orgány činné v trestním řízení si opatřovaly oprávnění zkoumat stěžovatelův stav teprve v průběhu vazby, stěžovatel byl zbytečně opakovaně eskortován mezi Vazební věznicí v Plzni a Brně, aby k vlastnímu znaleckému zkoumání došlo až po téměř šesti měsících omezení osobní svobody. Byl-li stěžovatel vzat do vazby pro podezření, že se bude znaleckému zkoumání vyhýbat, je zcela nepřijatelné, aby k vlastnímu zkoumání by-

lo přikročeno teprve po šesti měsících omezení osobní svobody stěžovatele. Takový postup svědčí o naprostém pohrdání osobní svobodou jednotlivce ze strany zainteresovaných orgánů, zejména obecných soudů, které povolovaly prodloužení vazby odkazem na neprovedené znalecké zkoumání.

41. Je proto nepochybné, že samotná vazba představovala pro stěžovatele závažnou újmu, a jak uvedeno shora, omezení osobní svobody touto formou bylo nedůvodné, ukázalo-li se posléze jako nedůvodné celé trestní stíhání stěžovatele. V tomto kontextu je nerozhodné, zda si stěžovatel svým jednáním vazbu přivodil, jak dovodily obecné soudy (ač i tento závěr lze zpochybnit, což však není nyní zapotřebí), neboť nebyt nedůvodného trestního stíhání, nebyl by stěžovatel vůbec vystaven požadavku podrobit se psychiatrickému zkoumání, natož omezení osobní svobody v podobě vazby.

42. Pokud proto obecné soudy v napadených rozhodnutích dospěly k závěru, že stěžovatel nemá nárok na náhradu škody, přehledly působení principů materiálního právního státu, z nichž lze dovodit bezpodmínečnou odpovědnost státu za nezákonné jednání či postupy, kterými došlo k nedůvodnému a neoprávněnému omezení základních práv jednotlivce, na výklad

norem jednoduchého práva a porušily ústavně zaručené základní právo garantované čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

43. Ústavní soud považuje za nutné se vyjádřit rovněž k uplatnění výši náhrady škody, ačkoliv tato otázka dosud nebyla předmětem posouzení ze strany obecných soudů. Ústavní soud již v nálezů sp. zn. I ÚS 85/04 traktoval, že v případě neoprávněného omezení osobní svobody vyplývá nárok na odškodnění materiální škody i nemateriální újmy přímo z čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a to bez ohledu na to, zda v okamžiku vzniku nároku domácí právní řád nárok na náhradu za nemateriální újmu specificky upravoval. Ústavní soud považuje za nutné tuto skutečnost zdůraznit pro případ, pokud by obecné soudy v nyní projednávaném případě dospěly k závěru, že z důvodu časové působnosti nelze na uplatněný nárok vztáhnout ustanovení § 31a odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., ve znění zákona č. 160/2006 Sb., účinné od 27. 4. 2006, a stěžovateli přiznat vedle náhrady skutečně vzniklé škody také kompenzaci nemajetkové újmy.

44. S ohledem na shora uvedené závěry Ústavní soud ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, vyhověl a napadená rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 2, Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil.

45. Pokud jde o návrh stěžovatele na přiznání náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem podle § 83 zákona o Ústavním soudu, považoval jej Ústavní soud za neúčinný, neboť byl zjevně podán pouze samotným stěžovatelem, nikoliv prostřednictvím právního zástupce (text návrhu byl dodatečně připojen k ústavní stížnosti a na rozdíl od vlastní ústavní stížnosti byl podepsán pouze stěžovatelem, nikoliv jeho právním zástupcem). Ostatně vynaložené náklady za obhajobu, jakož i zastupování před všemi soudy, mohou být rovněž součástí nároku na náhradu škody.

zdroj: <http://nalus.usoud.cz>

Připravila: Mgr. Barbora Frantová